

A KULTURÁLIS SZÓTÁR HASZNÁRÓL

Benő Attila – Péntek János (szerk.): *Erdélyi magyar kulturális szótár*

■ Gyerekkorunkban rengeteg kérdést tettünk fel a világ dolgairól, a mindennapi tevékenységekről, a környezetünkben zajló eseményekről, személyekről. Például, arról, hogy kicsoda Tamási Áron, miből készül a *pacallevés*, vagy hogy miért nevezték el Szent Anna-tónak a Szent Anna-tavat. Ez felnőttkorunkra se változott szerencsére, hiszen még most is számos felfedeznivalót tartogat számunkra a kulturális univerzum és az erdélyi táj, emiatt fordulnak meg a fejünkben olyan kérdések, mint hogy miért viseli Orbán Balázs nevét a Vargyas-szoros egyik nevezetes barlangja, miért ünneplik kétszeresen a Kolozsvári Rádió munkaközössége március 15-én, vagy hogyan és miből is készül a miccs. Ezek és ehhez hasonló kérdések megválaszolásában segít bennünket a nemrég kiadott *Erdélyi magyar kulturális szótár*.

A kiadvány az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége által kiadott *Kulturális Szótárak* sorozat negyedik köteteként jelent meg. Az első a 2009-ben kiadott munka, és a román kultúra legfontosabb elemeit mutatja be magyar nyelven (*Román-magyar kulturális szótár*, szerk. Benő Attila), 2013-tól pedig a román nyelvű *Magyar-román kulturális szótár* (*Dicționar cultural maghiar-român*, szerk. Benő Attila és Péntek János) olvasható nyomtatott formában, majd ezt követte az (erdélyi) német nyelvű kultúrát bemutató lexikográfiai munka (*Német-magyar kulturális szótár. Szász, sváb, landler, cipszer és bukovinai német nyelvű kultúra a történelemben és a mindennapokban*, szerk. Balogh András). A román nyelvű *Magyar-román kulturális szótár* sikerét az is tanúsítja, amellet, hogy összmagyar kulturális adatokat tar-

talmaz, hogy ma már tananyagként használják a bukaresti egyetem román anyanyelvű, hungarológia szakos hallgatóinak oktatásában vagy kolozsvári román gimnázium történelemóráin.

Az *Erdélyi magyar kulturális szótár*-ban a főhangsúly az *erdélyire* tevődik, hiszen kiemelten az erdélyi regionális kultúra sajátosságait foglalja össze, egyfajta segédeszközként szolgál az Erdélybe látogatóknak vagy az erdélyi kultúrát megismerni vágyóknak.

A szótár szerkesztésekor, a címszavak összeállításához a szerkesztők figyelembe vettek turistáknak szánt kulturális szótárakat, és a szerkesztési szempontok tekintetében Bart István által szerkesztett szótárak jellemzőit követi, miszerint a kulturális szótár a népi és az elit kultúra szimbólumértékű anyagi és szellemi elemeit mutatja be, ebben az esetben kiemelten Erdély jelentős magyar kulturális értékeit. Mindezeket a szótár úgy ismerteti, hogy közben tömören és érthetően fogalmaz, és feltár az olvasók előtt olyan érdekességeket és releváns információkat, amelyeknek köszönhetően közelebbről megismerhetik az erdélyi néprajzi-kulturális régiókat, településeket, műemlékeket, kulturális és oktatási intézményeket, az erdélyi kultúra és tudomány kiemelkedő személyiségeit (olyanokat is, akik erdélyiként a nemzeti kultúrának is meghatározó személyiségei), sőt néhány jellegzetes erdélyi ételt is bemutat a könyv. A címszavak természetesen betűrendben követik egymást, a szótár végén lévő névmutató pedig megkönnyíti az eligazodást.

Egy szótár szerkesztésekor sem lehet a teljesség igényével dolgozni, és egy viszonylag kis terjedelmű, inkább összefog-

lalónak mondható szótár esetében ez nem is valószínű meg. Ennek ellenére a szerkesztőknek sikerült olyan alapos munkát végezniük, hogy a kiadvány egyszerre használható útikalauzként, az erdélyi tájegységek, települések kulturális világát bemutató zsebkönyvként olyan személyek számára, akik Erdélybe látogatnak, vagy akik esetleg itt élnek, és szívesen gazdagodnának hasznos információkkal Erdély nevezetességeiről, történelmi és jelenkori kulturális vonatkozásairól.

Az *Erdélyi magyar kulturális szótár* szerkesztői az egyes nevek, fogalmak kapcsán kiemelték azok kulturális érdekességeit. Nem csupán száraz adatok összefoglalóját alkották meg, hanem megfűszerezték a szócikkeket hagyományok, rituálék, ritkán elhangzott történetek említésével. Szemléltetőként kiemelném a szüreti bálról szóló szócikket: **szüreti bál** *a szüreti felvonulások és táncmulatságok Erdélyben hagyományosan Székelyföld nyugati feléig terjedtek el, újabban azonban nem jellegzetes szóőtermő vidékekre is jellemző a megszervezésük. Az esemény napján a fiatal párok népviseletbe öltözve, lóháton és szekéren járnak végig a falut vagy akár több, környékbeli települést, hogy a bálba hívogassák az embereket. Az esti bált a csószók indítják, akik az esemény megszervezői, feladatuk a bálterem díszítésére használt szőlőfürtök vigyázása, amelyet a helyi fiatalok ellopni igyekeznek. A rajtakapott tolvajt szimbolikus pénzbírsággal büntetik. Az este során rendszerint bálkirálynőt és bálkirályt is választanak.* (228.)

A fenti szócikk is jelzi, hogy az összeállításához többre volt szükség, mint pusztán háttérismeretek megadására. A téma tágabb kifejtése és relevánsnak tekinthető információk megadása jellemző minden adatra, nem találkozunk egyszavas vagy szinonimasorokból álló minősítéssel. A szócikk minden esetben egyfajta betekintést nyújt annak a kulturális rétegnek a feltárásába, amihez az szorosabban kötődik. Így alakulnak ki gyakran kapcsolódási pontok a szócikkek között. Emiatt is ajánlott követni a névmutatót, ahol számos név mellett több oldalszám is fel van sorolva, és ezek egyfajta hálót alakítanak ki a szó-

cikkek tartalmi között. Heltai Gáspár neve mellett a névmutatóban megjelenik két szám is, a 99 és a 194. Az először említett oldalon a szócikk címe megegyezik a bemutatott személyiséggel, egy hosszabb bekezdésben olvashatunk életrajzi adatokról, munkásságáról, kapcsolatairól. Az említett utóbbi oldalon pedig Heltai Gáspár neve a reformáció szócikkben belül jelenik meg, mint a magyar reformáció egyik kiemelkedőbb alakja. A Heltai Gáspárral kapcsolatos felsorolásban több ismert név is felfedezhető, a hozzájuk kötődő részletesebb információkhoz is legegyszerűbb módon a névmutató vezet el.

Az erdélyi kulturális szótár eleve különálló és hiánypótló, hiszen tárgyát lefedi erdélyi sajátosságokra, nevezetességekre, intézményekre, személyekre. Olyan elemek jelennek meg ugyanakkor, amelyek más szótártípusokból kimaradnak. Olvasásával rengeteg hasznos ismeretre tehetünk szert, mivel a szócikkek nyelvezete nem okoz semmilyen nehézséget a megértésben, sőt a szerkesztők láthatóan arra törekedtek, hogy a laikusok számára is érthető nyelvezetet alkalmazzanak.

Fontosnak tartom kiemelni a szótár borítóját is, melynek illusztrációját Ördög-Gyárfás Ágota készítette. Egy újjelenyomatot látunk, melynek redőit szavak alkotják. Így a hatalmas újjelenyomatban, amely szófelhő mintájára alkotott meg, olyan szavakat olvashatunk, mint: lucskoskaposzta, Gyergyószárhegy, Kalotaszeg, Aranka György, *Korunk* stb. Említésre méltó e folyóirat kapcsán, hogy szótárban egy teljes oldalt szántak a szerkesztők a *Korunk* szócikkének, kiemelve fontosabb korszakait, főszerkesztőt és szerkesztőt.

Egyfajta szellemi kaland tehát olvasni a szócikkeket, hiszen ezután másként haladunk el a szótárban említett épületek mellett, több minden felidéződhet bennünk, ha egy híres személyiség nevét halljuk, akiről korábban esetleg nem rendelkezünk elegendő információval, vagy ha arról beszélünk, hogy mitől is erdélyi az erdélyi.